

# ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΛΩΣΣΑ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

*Ευφροσύνη Κοντοκόστα*

## ΕΚΘΕΣΗ

Το γένος των ονομάτων (gender) είναι η γραμματική κατηγορία που έχει απασχολήσει στο παρελθόν και εξακολουθεί να απασχολεί από πολλές απόψεις τα τελευταία χρόνια τους γλωσσολόγους, οι οποίοι δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ζήτημα αυτό. Τα ερωτήματα που θέτουν εστιάζονται συνήθως στην προέλευση του γένους, στη σχέση φυσικού και γραμματικού γένους, αλλά και στην απόδοση συγκεκριμένων τιμών (αρσενικού, θηλυκού, ουδέτερου) στα ουσιαστικά, στην αλλαγή του γένους, καθώς και στη συμφωνία ως προς το γένος ανάμεσα σε εμπλεκόμενους όρους.

Η γνώση που προέκυψε από την ανάλυση εκατοντάδων γλωσσικών συστημάτων και η παράλληλη ανάπτυξη της τυπολογικής έρευνας ενίσχυσαν, μετακίνησαν ή τροποποίησαν τον προβληματισμό που εκφράζεται στην σύγχρονη έρευνα για το γένος τόσο σε διαγλωσσικό όσο και σε επίπεδο μελέτης του θέματος στις επιμέρους γλώσσες. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από τη θεματική πολλών σχετικών μελετών αλλά και αυτοτελών τόμων ή και πρακτικών μεγάλων διεθνών συνεδρίων που διοργανώθηκαν αποκλειστικά για το γένος τα τελευταία χρόνια. Έτσι, τα ερωτήματα που τίθενται τώρα αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στην αναγκαιότητα ή μη θεώρησης του γένους ως καθολικής ή δευτερεύουσας γραμματικής κατηγορίας, δεδομένου ότι υπάρχουν γλώσσες στις οποίες δεν απαντά και άλλες στις οποίες η παρουσία του ισχύει μόνο για ορισμένη χρονική περίοδο και μετά συρρικνώνεται ή χάνεται. Με άλλα λόγια, αναζητείται ο πραγματικός ρόλος του γένους και, στο βαθμό που αυτός είναι διακριτός, ερευνάται πόσο προβλέψιμη ή «κανονική» είναι η απόδοσή του στα ουσιαστικά και, συνακόλουθα, η εναρμόνιση ως προς τις τιμές του των διαφόρων συστατικών της φράσης και της πρότασης που συνδέονται με αυτά. Επισημαίνεται επίσης η πολλαπλότητα των μέσων τα οποία διαθέτουν οι γλώσσες για τη δήλωση του γένους και εξετάζεται η σημασία τους από γραμματική και τυπολογική άποψη.

Η αυτοτελής ανάπτυξη της μορφολογίας βοήθησε στην ανάδειξη και στην προώθηση πολλών θεμάτων που αφορούν στο γένος. Ένα από τα βασικότερα εντοπίζεται στη σχέση γένους και κλίσης των ονομάτων και στο διλημματικό ή αμφίδρομο προσδιορισμό της ως αιτίου και αιτιατού. Ένας μεγάλος αριθμός γλωσσών, μεταξύ των οποίων και η Νέα Ελληνική (NE), από τη μονιστική και ισόμορφη απόδοση του φυσικού γένους, που τοποθετείται συνήθως στην αφετηριακή φάση εμπλοκής του γένους, έχει περάσει στη γραμματικοποιημένη και συχνά εναλλακτική απόδοσή του. Σε συνάφεια με αυτή την ποικιλία μελετάται και το θέμα της μεταβολής του γένους.

Στα ενδιαφέροντα της σύγχρονης προσέγγισης του γένους συγκαταλέγεται επίσης η έμφαση στην προτασιακή του διάσταση, καθώς είναι σαφές ότι το γένος δεν αφορά μόνο την τάξη των ουσιαστικών αλλά, μέσω της άλλοτε υποχρεωτικής και άλλοτε «χαλαρότερης» συμφωνίας, συμμετέχει λειτουργικά στη δήλωση των σχέσεων των συστατικών της φράσης και της πρότασης. Σε αυτή τη περίπτωση είναι προφανές ότι υποκρύπτεται μια σύνθετη διαδικασία στην οποία αναζητείται ο ακριβής ρόλος ή ο τρόπος διάδρασης μορφολογικών, συντακτικών και σημασιολογικών παραγόντων.

Το γένος μελετάται διεξοδικά και από κοινωνιογλωσσική και γενικότερα επικοινωνιακή άποψη, οπότε δίνεται έμφαση στα προβλήματα που γεννιούνται από τον συσχετισμό ή την αντιπαλότητα των φύλων και τις ανταντακλαστικές συνέπειές τους στη γλωσσική δήλωση ή διάκριση του γένους.

Μελετώντας κανείς τη σύνθετη κατηγορία του γένους αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται για μια από τις πιο πολυσυζητημένες και συγχρόνως αμφισβητούμενες γλωσσικές κατηγορίες. Ίσως αυτό είναι που εξηγεί και το αυξανόμενο ενδιαφέρον με το οποίο ορισμένοι ερευνητές επιχειρούν να εξιχνιάσουν τις πιο αθέατες πλευρές του με πειραματικές αναλύσεις στο χώρο της γνωστικής και της ψυχολογολογίας, εστιάζοντας την έρευνα στην πρόσληψη και την κατάκτησή του. Οι διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις των θεμάτων αυτών -με τα αντίθετα συχνά αποτελέσματα- καθώς και οι εμπειρικές μελέτες στη βάση των γλωσσικών δεδομένων ποικίλων γλωσσικών συστημάτων ενισχύουν τις επιμέρους διαπιστώσεις μας περί της πολυπλοκότητας αυτής της κατηγορίας.

Αυτό αποδεικνύει και το γεγονός ότι υπάρχουν γλώσσες στις οποίες η παρουσία του γένους είναι ισχυρή, γλώσσες στις οποίες η παρουσία του ισχύει για ορισμένη χρονική περίοδο και μετά συρρικνώνεται ή χάνεται, γλώσσες στις οποίες παρατηρείται μεταβολή του γένους και γλώσσες στις οποίες δεν απαντά. Παρά, όμως, αυτήν τη διαφοροποίηση των γλωσσών ως προς την κατηγορία του γένους και τις αντικρουόμενες απόψεις για την σχέση γραμματικού και φυσικού γένους, παρατηρείται συστηματικότητα στον τρόπο δήλωσής του και στη λειτουργία του στο πλαίσιο κάθε συστήματος: το γένος, συνεπώς, αποτελεί μια σύνθετη κατηγορία με πολλαπλές λειτουργίες, μορφοσυντακτικές, σημασιολογικές, πραγματολογικές και υφολογικές.

Ειδικότερα για τη Νέα Ελληνική, από την εξέταση της διάκρισης γραμματικού και φυσικού γένους -με το πλήθος των εξαιρέσεων και των ασυμμετριών- της ποικιλίας του γένους καθώς και της μεταβολής του (τάση ουδετέρωσης), καθίσταται φανερή η κεντρική θέση που κατέχει η ανάλυση της κατηγορίας του γένους, αφού αφορά στην κλιτική μορφολογία, τη μορφολογία παραγωγής, τη φωνολογία, το λεξιλόγιο, τη σύνταξη, τη σημασιολογία, την πραγματολογία, την ιστορική γλωσσολογία, την κοινωνιογλωσσολογία. Βέβαια, η σχέση του γένους με τον καθένα από τους παραπάνω τομείς δεν είναι δυνατό να διερευνηθεί σφαιρικά και σε κάθε διάσταση στα πλαίσια της παρούσας μελέτης.

Εφόσον μια γλώσσα διαθέτει την κατηγορία του γένους, υπάρχουν μηχανισμοί απόδοσης γένους στα ουσιαστικά που μπορούν να διατυπωθούν με μορφή κανόνων βάσει σημασιολογικών, μορφολογικών και φωνολογικών κριτηρίων. Η όλη διαδικασία διέπεται τόσο από καθολικότητα όσο και από συστηματικότητα, ενώ οι γλώσσες διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς το συνδυασμό των κριτηρίων.

Ειδικότερα για την απόδοση του γένους στα ονόματα της Νεοελληνικής τρεις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις εξετάζουν το θέμα από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Στο πλαίσιο της θεωρίας της πρωτοτυπικότητας, οι Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) ερμηνεύουν την απόδοση του γένους στα ονόματα βάσει της έννοιας της πρωτοτυπικής αντιπροσωπευτικότητας των ονοματικών κλιτικών τύπων ανά γένος με σημασιολογικά και μορφολογικά κριτήρια. Στο πλαίσιο της γενετικής θεωρίας η Ράλλη (2002, 2003), με κριτήρια κυρίως μορφολογικά -

χωρίς ωστόσο να παραγνωρίζει το ρόλο της σημασιολογίας-, υποστηρίζει ότι η απόδοση εξαρτάται στην ουσία από μορφολογικές πληροφορίες και πραγματοποιείται με τη μορφή των χαρακτηριστικών των λεξικών λημμάτων, και μάλιστα των θεμάτων και των παραγωγικών επιθημάτων. Τέλος, με βάση τη φυσική θεωρία η Χριστοφίδου (2003) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ γένους και κλίσης και μάλιστα το γένος είναι αυτό που καθορίζει κατά κύριο λόγο την κλίση.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι μαθητές της Ελληνικής ως Γ2 ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην κατάκτηση του γένους, οι οποίες σχετίζονται με τις ενδείξεις στις οποίες θα στηριχτούν οι μαθητές για να αποδώσουν το γένος σε ορισμένα ονόματα. Οι ενδείξεις αυτές μπορεί να είναι σημασιολογικές (φύλο, ±έμμυχο) ή/και μορφολογικές (ΚΤ).

Με δεδομένο τον σαφή ρόλο της σημασιολογίας, της μορφολογίας και της φωνολογίας στην απόδοση του γένους εξετάζεται και η σχέση της σύνταξης με το γένος, δηλαδή και η συντακτική του λειτουργία μέσω των σχέσεων συμφωνίας ανάμεσα στα συστατικά της φράσης και της πρότασης, η οποία (συμφωνία) αποτελεί τη βάση της διάκρισης σε γένη.

Στο πλαίσιο της θεωρητικής προσέγγισης της Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) περιγράφονται οι συντελεστές της συμφωνίας και προσδιορίζονται οι όροι λειτουργίας της συμφωνίας βάσει συγκεκριμένων μορφολογικών και σημασιολογικών κριτηρίων, με τα οποία ερμηνεύονται ορισμένα φαινόμενα ασυμμετρίας, η οποία συνίσταται στην άλλοτε υποχρεωτική και άλλοτε προαιρετική εναρμόνιση των στόχων της συμφωνίας.

Από την ανάλυση αποδεικνύεται ότι η συμφωνία του γένους αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία που προκύπτει από τη συνεργασία μορφοφωολογικών, συντακτικών και σημασιολογικών παραγόντων και λειτουργεί με οικονομικό τρόπο τόσο ως διαδικασία εκφραστικής εναρμόνισης των στοιχείων που έχουν σημασιολογικούς δεσμούς μέσα στην πρόταση όσο και ως μέσο δήλωσης των τιμών του γένους, όπου οι μορφοφωολογικές εξελίξεις του ονοματικού συστήματος έχουν προκαλέσει συμπτώσεις και ασάφειες.

Η Ελληνική ανήκει στην ομάδα των γλωσσών που παρουσιάζουν συμφωνία γένους ανάμεσα στα στοιχεία της ΟΦ («εσωτερική» συμφωνία) και συμφωνία γένους πέρα από τα όρια της ΟΦ («εξωτερική» συμφωνία).

Στην πρώτη περίπτωση η συμφωνία είναι υποχρεωτική ανάμεσα στο (οριστικό ή αόριστο) άρθρο, στις αντωνυμίες, στο επίθετο και στο ουσιαστικό, ενώ στη δεύτερη, η οποία αναφέρεται στη συμφωνία ονόματος-υποκειμένου (ή ονόματος-αντικειμένου) με το επίθετο ή την επιθετική μετοχή σε θέση κατηγορουμένου, υπάρχει δυνατότητα εναλλαγής του γένους και άρα προαιρετική συμφωνία.

Οι ασυμμετρίες που παρατηρούνται στη συμφωνία του γένους στη ΝΕ σχετίζονται με τη θέση των στόχων, μέσα ή έξω από την ΟΦ που περιέχει το όνομα-ελεγκτή της συμφωνίας, και με τη γραμματική και σημασιολογική σχέση μαζί τους. Οι ασυμμετρίες αυτές υπακούουν σε γενικότερες τάσεις, γι' αυτό και μπορούν να ερμηνευτούν με τα κριτήρια της ιεραρχίας της συμφωνίας, του [±έμφυχου] και του [±χαρακτηρισμένου].

Επίσης, από γραμματική άποψη, οι δείκτες που επιλέγονται είναι στις περισσότερες περιπτώσεις οι πιο αντιπροσωπευτικοί (ή πιο πρωτοτυπικοί) και διαδεδομένοι, άρα οι μη χαρακτηρισμένοι. Αυτό είναι τυπολογικά συνεπές με μια γενικότερη τάση που κυριαρχεί στις κλιτές γλώσσες. Απαιτείται όμως διεξοδικότερη έρευνα που θα αξιολογεί ακριβέστερα το είδος και τους όρους επιλογής των δεικτών σε κάθε στόχο, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για συμπλεκόμενα ονόματα.

Η έρευνά μας σχετικά με την κατάκτηση συγκεκριμένων δομών συμφωνίας του γένους ανά μαθησιακό επίπεδο απευθύνεται σε μαθητές διαφορετικής Γ1 στα πλαίσια καθοδηγούμενης εκμάθησης της Ελληνικής ως Γ2. Η ανάλυση των δεδομένων μας, έχοντας ως βάση τη διάκριση της συμφωνίας ως προς το γένος σε εσωτερική και εξωτερική, κινήθηκε στο πλαίσιο της *θεωρίας της διαγλώσσας* και των *acquisition-stages studies*.

Η συνολική εικόνα της κατάκτησης της συμφωνίας του γένους στην Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα ανά μαθησιακό επίπεδο χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό επιτυχίας, καθώς οι εξεταζόμενες δομές συμφωνίας του γένους εμφανίζονται γενικά με χαμηλά ποσοστά λαθών στο σύνολο του δείγματός μας, το οποίο αποτελεί και τη βάση δεδομένων για την ανάλυσή μας. Μπορούμε, δηλαδή, να συμπεράνουμε ότι η συμφωνία του γένους έχει κατακτηθεί από τους συμμετέχοντες, παρά το γεγονός ότι ακόμα και στο Γ επίπεδο διαφοροποιούνται σε κάποιο ποσοστό από τους φυσικούς ομιλητές.

Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώσαμε μια σταδιακή κατάκτηση κάθε δομής συμφωνίας του γένους ανά μαθησιακό επίπεδο, με τις δομές

*άρθρο+ουσιαστικό, επίθετο+ουσιαστικό, άρθρο+επίθετο+ουσιαστικό, αντωνυμία+ουσιαστικό* (οι οποίες αφορούν στην εσωτερική συμφωνία) να κατακτώνται πριν από τη δομή συμφωνίας γένους *υποκείμενο-κατηγορούμενο* (η οποία αφορά στην εξωτερική συμφωνία) και τη δομή *άρθρο+επίθετο+ουσιαστικό* να κατακτάται με πιο αργό ρυθμό από τις δομές *άρθρο+ουσιαστικό, επίθετο+ουσιαστικό, και αντωνυμία+ουσιαστικό*.

Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνει αφενός τη βασική θέση της *θεωρίας της διαγλώσσας* περί σταδιακής κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας και των *acquisition-stages studies* περί σταδιακής κατάκτησης των γραμματικών δομών της Γ2 και, αφετέρου, σχετίζεται με τη διάκριση της συμφωνίας σε εσωτερική και εξωτερική, καθώς οι μαθητές της Γ2 αντιμετώπισαν μεγαλύτερη δυσκολία στην κατάκτηση της δομής συμφωνίας γένους Y+K, που αφορά στην εξωτερική συμφωνία, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες δομές συμφωνίας γένους, που αφορούν στην εσωτερική συμφωνία, επιβεβαιώνοντας έτσι την αρχική μας υπόθεση.

Αυτή η σειρά κατάκτησης των δομών συμφωνίας γένους, δηλαδή το ότι προηγείται η κατάκτηση των δομών της εσωτερικής συμφωνίας του γένους και έπεται η κατάκτηση των δομών της εξωτερικής συμφωνίας θα μπορούσε να ερμηνευθεί από το ίδιο το διαφοροποιητικό χαρακτηριστικό των ειδών συμφωνίας, δηλαδή το πεδίο εμβέλειας του ονόματος-ελεγκτή καθώς και το χαρακτηριστικό [±υποχρεωτικό]. Μέσα στα όρια της ΟΦ, η οποία αποτελεί το κύριο πεδίο ελέγχου της συμφωνίας, η συμφωνία είναι υποχρεωτική και δεν προκαλεί δυσκολία στην κατάκτηση των δομών της εσωτερικής συμφωνίας από τους μαθητές. Όσο οι στόχοι συμφωνίας απομακρύνονται από την ΟΦ υπάρχει δυνατότητα εναλλαγής κατά περιπτώσεις, η οποία συνδέεται και με τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του ονόματος [±έμφυχο], [±ανθρώπινο]. Η δυνατότητα εναλλαγής του γένους (π.χ., *η Αγγλία είναι ένας περίεργος λαός, η Μαρία είναι καλό κορίτσι*) και άρα η προαιρετική συμφωνία που δείχνει σε ορισμένες περιπτώσεις η δομή *υποκείμενο-κατηγορούμενο* προκαλεί σημαντικές δυσκολίες κατανόησης στους μαθητές και αυτό καθίσταται έντονα εμφανές στο Α επίπεδο (π.χ., *ζωή είναι δύσκολο*).

Όσον αφορά στη σειρά κατάκτησης των δομών συμφωνίας γένους που ανήκουν στην εσωτερική συμφωνία, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η δομή *άρθρο+επίθετο+ουσιαστικό* κατακτάται με πιο αργό ρυθμό από τις άλλες γιατί συνίσταται από περισσότερα των δύο εμπλεκόμενα στοιχεία

και αυτό αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας κατανόησης από τους μαθητές καθιστώντας τον ρυθμό κατάκτησης της συγκεκριμένης δομής πιο αργό.

Επισημαίνουμε, τέλος, ότι τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας προέκυψαν από ένα συγκεκριμένο δείγμα μαθητών και μια συγκεκριμένη βάση δεδομένων, η οποία καθορίστηκε με γνώμονα το διαθέσιμο υλικό. Συνεπώς, δεν είναι δυνατόν να είμαστε απόλυτοι στις διαπιστώσεις μας διότι στην όλη διαδικασία της κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας εμπλέκονται και παράγοντες τους οποίους δεν είμαστε σε θέση να «μετρήσουμε» με ακρίβεια στο πλαίσιο, τουλάχιστον, των δυνατοτήτων της παρούσας μελέτης.

Οι παράγοντες αυτοί αφορούν στη Γ1 κάθε μαθητή, στο είδος του input στο οποίο εκτίθεται και σε ένα πλήθος άλλων στοιχείων που σχετίζονται με το τι ακριβώς φέρνουν οι μαθητές μαζί τους μέσα στην τάξη της Γ2 όπως είναι: οι προσωπικότητες και οι ηλικίες τους, οι ποικίλες διανοητικές τους δυνατότητες, οι στόχοι τους που σχετίζονται άμεσα με τα κίνητρά τους. Επίσης, οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζουν τη μάθηση, οι στρατηγικές που αναπτύσσουν προκειμένου να αντεπεξέλθουν, οι πολιτισμοί από τους οποίους προέρχονται και οι αντίστοιχοι στους οποίους καλούνται να επιβιώσουν και να επικοινωνήσουν.

Τόσο η θεωρητική ανάλυση της γραμματικής κατηγορίας του γένους όσο και η εμπειρική μελέτη καθιστούν σαφές ότι η κατάκτηση της συμφωνίας ως προς το γένος στην Ελληνική ως Γ2 συνιστά ένα πεδίο που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Ενδιαφέρον θα είχε, περαιτέρω, να επιβεβαιωθούν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας σε μεγαλύτερο δείγμα, καθώς και να συγκριθούν με αποτελέσματα από έρευνες σε παιδιά που κατακτούν την Ελληνική ως μητρική γλώσσα, έτσι ώστε να διερευνηθεί αν πρόκειται για παρόμοιες διαδικασίες κατάκτησης. Ειδικότερα ως προς τα αποτελέσματα της έρευνας που αφορούν στην προβληματική δομή συμφωνίας του γένους *υποκείμενο-κατηγορούμενο* αξίζει να μελετηθεί κανείς μελλοντικά τη διαδικασία κατάκτησής της τόσο από παιδιά και ενήλικες όσο και από μαθητές της Ελληνικής ως Γ2.

Από έρευνες τέτοιου είδους μπορεί να καταστεί δυνατή η διατύπωση συγκεκριμένων διδακτικών προτάσεων και, συνακόλουθα, η ανάπτυξη και εφαρμογή διδακτικών μεθόδων οι οποίες θα είναι σε θέση να προωθούν και να διευκολύνουν την κατάκτηση της κατηγορίας του γένους της Ελληνικής ως Γ2.

## Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

**Alexiadou & Anagnostopoulou, 2000:** A. Alexiadou & E. Anagnostopoulou. Greek Syntax: a principles and parameters perspective. *Journal of Greek Linguistics* 1, 2000, 171–222.

**Barlow, 1998:** M. Barlow & C. Ferguson. *Agreement in Natural Language – Approaches, Theories, Descriptions*. Leland Stanford Junior University: Center for the Study of Language and Information, 1998.

**Braidi, 1999:** S. M. Braidi. *The Acquisition of Second- Language Syntax*. London/ New York: Arnold, 1999.

**Bruhn de Garavito, 2000:** J. Bruhn de Garavito & L. White. L2 Acquisition of Spanish DPs : the status of grammatical features, BUCLD 24 Proceedings, MA : Cascadilla Press, 2000, 164–175.

**Carroll, 2000:** S. E. Carroll. *Input and Evidence: The Raw Material of Second Language Acquisition*, Amsterdam: J. Benjamins, 2001.

**Carstens, 2000:** V. Carstens. Concord in minimalist theory. *Linguistic Inquiry* 31, 2000, 319–3.

**Chomsky, 1995:** N. Chomsky. *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1995.

**Christofidou, 1994:** A. Christofidou, U. Doleschal, W. Dressler. Gender agreement via derivational morphology in Greek. *Γλωσσολογία*, 1994, 9–10: 69–79.

**Corbett, 1991:** G. Corbett. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

**Dahl, 2000:** O. Dahl. Animacy and the notion of semantic gender. – In B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen & M. Saari, 2000, 99–115.

**Doleschal, 2000:** U. Doleschal. Gender assignment revisited. – In Unterbeck, B. Rissanen, M. Nevalainen, T. & Saari. M., 2000, 117–165.

**Dressler, 1997:** W. Dressler, Wolfgang U. On productivity and potentiality in inflectional morphology. *Classnet Working Papers*, 1997, 7: 3–22.

**Ellis, 1994:** R. Ellis. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford University Press, 1994.

**Givón, 1993:** T. Givón. *English Grammar: A Function- Based Introduction*. Vol.2. Amsterdam: John Benjamins, 1993.

**Halle, 1993:** M. Halle & A. Marantz. Distributed morphology and the pieces of inflection, υπό K. Hale & S. J. Keyser (επιμ.) *The View from Building 20: Essays in Linguistics in Honor of Sylvain Bromberger*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1993, 111–176.

**Härmä, 2000:** J. Härmä. Gender in French: A diachronic perspective. – In Unterbeck, B. Rissanen, M. Nevalainen, T. & Saari, M., 2000, 609–619.



**Hawkins, 1998:** R. Hawkins. *Explaining the Difficulty of Gender Attribution for Speakers of English*, Paper presented at EUROSLA, Paris, Στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά – Μαρκοπούλου, Δ. (2003) *Το Γένος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 1998, 168–187.

**Holmes, 1999:** V. M. Holmes & B. D. De la Batie. Assignment of grammatical gender by native speakers and foreign language learners. *Applied Psycholinguistics* 20, 1999, 479–506.

**Johnson, 2001:** K. Johnson. *An Introduction to Foreign Language Learning and Teaching*. London: Longman, 2001.

**Lardiere, 2000:** D. Lardiere. Mapping features to forms in second language acquisition. – In J. Archibald (επιμ.) *Second Language Acquisition and Linguistic Theory*, Oxford: Black-well, 2000.

**Larsen-Freeman, 1991:** D. Larsen-Freeman & Long, H. M. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. Longman, London and New York, 1991.

**Lumsden, 1992:** J. S. Lumsden. Underspecification in grammatical and natural gender, *Linguistic Inquiry* 23, 1992, 469–486.

**Lumsden, 2000:** J. S. Lumsden & Halefom, G. *A Minimal Theory of Lexical Insertion: Synchronic and Diachronic Generalisations in Syncretism and Suppletion*, MS: Univerite de Quebec a Montreal, 2000.

**Ralli, 2000:** A. Ralli. The role of morphology in gender determination: evidence from Modern Greek. *Linguistics* 40/3, 2002, 519–551.

**Sharwood-Smith, 1994:** M. Sharwood-Smith. *Second Language Learning: Theoretical Foundations*. Longman London and New York, 1994.

**Smith, 1995:** N. Smith & I. M. Tsimbli. *The Mind of a Savant: Language Learning and Modularity*, Oxford: Blackwell, 1995.

**Spencer, 1999:** A. Spencer. Gender as an inflection category. *Essex Research Reports in Linguistics* 25, University of Essex, 1999, 35–72.

**Stavrou-Sifaki, 1995:** M. Stavrou-Sifaki. Epexigisis vs apposition in Modern Greek. *Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Τεύχος Τμήματος Φιλολογίας, 1995, 5 : 217–250.

**Stephany, 1997:** U. Stephany. The acquisition of Greek. – In Dan I. Slobin, *The Crosslinguistic Study of Language Acquisition*. vol 4. Mahwah, N/J London: Lawrence Erlbaum Ass, 1997, 183–333.

**Theophanopoulou-Kondou, 1994:** D. Theophanopoulou-Kondou. Transformational grammar and modern Greek Syntax: an overview and some problematic cases. – In I. Philippaki- Warburton, K. Nicolaidis & M. Sifianou, *Themes in Greek Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 1994, 11–20.

**Tsimbli, 1997:** I. M. Tsimbli. Resumptive features and L2A: a minimalist account. – In *Boston University Conference on Language Development 21*, 1997, 639–655.

**Tsimbli, 2001:** I. M. Tsimbli. LF-interpretability and language development: a study of verbal and nominal features in Greek normally developing and SL1 children. *Brain and Language* 77, 2001, 432–448.

**Tsimbli, 1991:** I. M. Tsimbli & Roussou, A. Parameter-resetting in L2?, *UCL Working Papers in Linguistics* 3, 1991, 149–169.

**Unterbeck, 2000:** B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen, & M. Saari. *Gender in Grammar and Cognition*. (2 vol.), Berlin: Mouton de Gruyter, 2000.

### Ελληνική Βιβλιογραφία

**Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1994:** Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη. *Νεολογικός δανεισμός της νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη, 1994.

**Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2003:** Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη, Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου. *Το Γένος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2003.

**Γαβρηλίδου, 2003:** Ζ. Γαβρηλίδου, Α. και Ευθυμίου. Η κατάκτηση του γένους της ελληνικής από παιδιά προσχολικής ηλικίας – Πιλοτική μελέτη. Στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη, Α., Χειλά – Μαρκοπούλου, Δ. (2003) *Το Γένος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2003.

**Μακρή-Τσιλιπάκου, 1989:** Μ. Μακρή-Τσιλιπάκου. The gender of «άνθρωπος» – An exercise in false generics, στο *Proceedings of the 3<sup>rd</sup> Symposium on the Description and/or Comparison of English and Greek*, 1989, 62–83.

**Ράλλη, 2001:** Α. Ράλλη. Gender in Greek nouns. *Πρακτικά του 4<sup>ου</sup> Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (Λευκωσία Κύπρου 1999)*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2001, 154–162.

**Σετάτος, 1998:** Μ. Σετάτος. Γραμματικό και φυσικό γένος στην κοινή νεοελληνική, *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, τεύχος Τμήματος Φιλολογίας 7, 1998, 117–136.

**Σταύρου-Σηφάκη, 1994:** Μ. Σταύρου-Σηφάκη. Ονοματική παράθεση και επεξήγηση: Μια ερμηνευτική προσέγγιση και προσδιορισμός των σχετικών φαινομένων. *Γλωσσολογία*, 1994, 10–11: 113–150.

**Τσόκογλου, 1998:** Α. Τσόκογλου. *Οι μικρές προτασιακές φράσεις στην ελληνική και στη γερμανική γλώσσα*. (διδασκαρική διατριβή). Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1998.

**Φιλιπτάκη-Warburton, 1999:** Ε. Φιλιπτάκη-Warburton & Σπυρόπουλος, Β. Συμφωνία και υποκείμενο στην ελληνική: Υπόθεση ασυνεχούς υποκειμένου, στο Α. Μόζερ (επιμ.), *Ελληνική Γλωσσολογία 1997*, Πρακτικά του 7<sup>ου</sup> Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1999, 303–311.